

GY. SZABÓ ANDRÁS

A világyáró

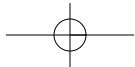
1974. április 13-án, az akkor már nagybeteg Németh László a következő sorokat jegyzi fel gyakorló füzetébe, melyet orvosi tanácsra, az írás-olvasáskészség visszaállítására, felesége szorgalmazására vezet „Érdekes esetről hoztak hírt Tibetből. Egy világyáró magyar utazó elzarándokolt Kőrösi Csoma Sándor sírjához Dardzsilingbe. Ez Tibet közepén van, s öt forinttal* indult útnak, a többi pénzt úgy kereste össze, a közben csinált famunkákkal. Egy évig tartott az út oda-vissza, de elérte célját, a visszahozott képen ott van a dardzsilingi sír, amit rendbe szedett. Ha lehet, rábeszélem, hogy készítsen útleírást az útjáról.”

1977 egy komor november végi napján, bokáig érő viseltes bőrkabátban egy sovány, aszkéta külsejű férfi állt az Eötvös Collegium földszinti ablakmélyedésében. Álla alá tartott kézzel, merev testtartásban, mozdulatlanul a kertet nézte. Odaléptem hozzá és bemutatkoztam. Szikár arca megengedett. Az előbb még oly feszes tartású ember, a szemem előtt hirtelen változáson ment át, vállalai leereszkedtek, felső teste a kabátban szinte előrebukott; akkor láttam, milyen sovány. Hihetetlenül fáradtnak tűnt, arca, szeme, tekintete és főleg beszédje ennek mégis ellentmondani látszott. Jakabos Ödön volt, aznapni rendezvényünk előadója.

Az estet Szilágyi Ferenc, a jeles irodalomtörténész, Csokonai-kutató, Kőrösi Csoma Sándor életrajzírója szervezte lelkiismeretesen, már hetekkel korábban. A „világyáró”, akire Németh László gyakorlófüzetében a figyelmet felhívta, aki Kőrösi Csoma Sándor nyomába eredt, ő volt.

Kevesen voltunk a hallgatóságból. Neve akkor, idehaza nem sokat mondott, Szilágyi Ferenc jóvoltából tájékozódunk felőle. Tudtuk, hogy nagy utazó, hogy Kézdivásárhelyen él, s hogy veszélyektől sem mentes kalandos útját Dardzsilingig, a tudós-zarándok nyughelyéig, minden komfortot nélkülözve tette meg. A világyáró út, melynek igézetében élt, s mely úgy kísérte végig fiatal férfikorát, mint valami árnyék, magyarázható annak az ugyancsak behatárolt életlehetőséget nyújtó környezetnek – háromszéki falvakban dolgozott forgalmistaként – mely a hivatal rendjéből adódóan röghözkötöttséggel sújtotta. A szabadságvágy, mely nyugtalan lelkét a világba küldte, tartalmat és célt ennek a szakadatlan útonlétnek csak később adott, amikor olvasmányai, autodidakta módon megszerzett ismeretei révén, s főleg barátai ösztönzésére, Kőrösi Csoma életének avatott ismerője lett.

* Az öt forint alatt öt dollár értendő.

Kőrösi Csoma Sándor lényéhez, személye rejtett, titkosabb magvához, körülbelül ugyanebben az időben számomra két erdélyi költő nyitotta meg az utat. A versek ugyan már korábban megszülettek, de Magyar Lajos *Csoma Sándor naplója* és Farkas Árpád *Jegyzékére*, benne a *Kőrösi Csoma Sándor* című költeménnyel, ezekben a hónapokban kerülhetett birtokomba. A bőrhám alatti, húst, csontot, idegsejtet működtető hihetetlen akaratot láttatták meg Csoma Sándorban, a kitűzött célnak a testi önfeladás legvégső határán járó megvalósítását, a világ legtávolabbi pontján is, a szülőföld és népe kötésében élő-gondolkodó embert.

Félkaréjban ültük körbe az előadót, aki szemébe hulló, vállig érő haját minduntalan hátrasimítva útja előkészületeiről beszélt. Öt dollár „alaptökével” a zsebében vágott neki Indiának, miután gondosan értesítette jöveteléről, annak várható időpontjáról mindazokat a személyesen még nem ismert pártfogókat, leendő vendéglátóit, szállásadóit, akikkel kiterjedt levelezése során vette fel a kapcsolatot. Nem kellett csalódnia, várták.

Gálfalvi Györgytől, az egykori baráttól, a később nyomtatásban megjelent *Indiai útinapló* utószavának írójától tudjuk, hogy Jakabos Ödön azon melegeiben, zarándoklása közben, indigóval, két példányban készítette naplóját. A vaskos jegyzetfüzet mindvégig vele volt, másodpéldányát időről- időre kitépte az irattömbből és hazaküldte arra az esetre, ha őt valamilyen baj érné, tudjanak útja állomáshelyeiről az otthonmaradottak.

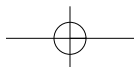
Az est végén, mikor előadását befejezte, Magyar Lajos *Csoma Sándor naplója* című verséből olvastam fel részleteket, eljegyezve magam soraival a későbbiekre is, amikor már tudva-megtanulva mondtam a budapesti Egyetemi Színpadon.

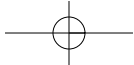
*Még egy lépést, mert
születté, valaki küldött...
még egy lépést, mert aki
küldött bízva küldött,
még egy lépést, mert járni
tudsz, hát muszáj menni,
százezer lépést, mert nem
hisz az utadba senki...*

Mintha a nagy előd mellett, rá, Jakabos Ödönre is vonatkoztak volna a vers sorai. Ekkor ajándékozott meg fényképével, melyen székelyruhában áll az erős napsütésben Dardsilingben, Kőrösi Csoma Sándor sírjánál.

Az út kilenc hónapig tartott, s fáradozásának gyümölcse ez a kicsiny, teraszosan kialakított, hegyek láncolatába ékelt temető volt. Az indulás pillanataiban, 1972. október 15-én, amikor első lépéseit a többszázezerből India felé megtette, már nem volt egészséges ember. Európai kerékpárújtaira készülve – edzés közben – tüdejét túlerőltette.

Az érdeklődő, ki naplóját olvassa, nem tud szabadulni attól az érzéstől, hogy könyve oldalait már olvasta egyszer, egy távolabbi időket idéző útleírás lapjait,

melyet ugyancsak egy magyar ember vetett papírra, csaknem négyszáz évvel ezelőtt. Az illető peregrinus jóllehet soha nem járt Indiában, de a megismerés mohó vágya, a világot birtokba venni akaró, nem lankadó igyekezet, az események rögzítése és a továbbadás öröme rokonítja kettejüket. Az útleírás honi műfaját megteremtő Szepsi Csombor Márton, az Europica Varietas szerzője bolyongott így országról-országra, városról városra a XVII. század második évtizedének végén, lapos zsebbel és csordultig telve az utazás mámorával.

Az irdatlan hosszúságú úton, melynek külső és belső kilométerszámlálója elejétől fogva saját maga, a legkínzóbb teher a magány. Alkalmi útítársak persze akadnak, legtöbbször segítőkész, rokonszenves figura, de a Törökországon, Irakon átvető és India államain keresztül megvalósuló zarándoklat, a szállásadóknál eltöltött időt kivéve mindvégig egyedülletben, a társadalmonkívüliség érzetében, egzisztenciális bizonytalanságban telik el. Egy alkalommal szikh férfiak társaságában utazik potyautasként Kalkutta felé. Két napja alig evett, halálosan fáradt. A csupaszföldön fekvő, ruhájukba burkolózva töltik az éjszakát egy kietlen helyen. Bármi megtörténhet, a legrosszabb is, ami egy magányos utazóval megeshet, de a feje alá rakott batyuban, útjának dokumentumai, a filmtetekercsek sértetlenül maradnak, a szikh férfiak nem nyúlnak holmijához, és vállát veregetve búcsúznak el tőle Kalkutta központjában.

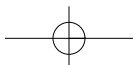
Jakabos Ödön részletező leírásaiban felvillan előttünk az ismert filmkocka: a virágszirmokkal és koszorúkkal meghintett Gangesz, partján, lépcsőfokain a mosakodó, merítkező hindu férfiak és nők tömegével. Magunk elé képzelhetjük a lüktető életű Bombayt, az egymástól külső jegyeiben nagyon is eltérő államokat, melyeknek soknyelvű és soknemzetiségű városait, falvait, többnyire buszok tetejére szorulva, vonatok mélyébe préselődve, nemegyszer gyalogosan közelített meg.

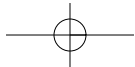
A látottakat, ahol szükségét érzi, kommentálja: a megtekintett, végigcsodált Krisna-, Síva-, Visnu-templomok termeiről, istenszobrairól ad érzékletes képet, tájékozódik a vallás, európai szemmel legtöbbször áttekinthetetlen kérdéseiben.

A turistalátványosságok mellett, azért a legnagyobb élmény mégiscsak az ember, az indiai ember, a maga hétköznapi életében; a módosabbaktól a legszegényebekig. Végtelen a száma azoknak a családoknak, kik egy-két napra befogadják, kiknek élete, ha rövid időre is, összekapcsolódik az övével. És mint Szepsi Csombor naplójában, az ő útleírásában is ott kísért, mint távoli halk szólam, a hazagondolás hangja.

„Kézdivásárhelyen, gondolom, már hűvös van. „Ma délután enyhe honvágyam volt.” Végre megürül az egyik buszpad: „Odahaza nálunk három utas is szűknek találná, de itt mi öten ülünk rajta.”

Zarándoklata alatt román vendégmunkásokkal találkozik, akik lehetőségeik szerint segítik őt. Különösen egy brassói technikus, Stănescu Silviu melengeti meg szívét-lelkét, aki mint az Indiába érkező román traktorok beüzemeltetője és karbantartója, Dzsaiurban, Rádzasztán fővárosában él már lassan egy éve. Néhány napot együtt töltenek. Ahogy Tamási Ábeljében a néger fiatalember a kinyilatkoz-

tatás egyszerűségével egyetlen mondatban rádöbben a regény főhősét helyére és küldetésére a világban, valami hasonló megerősítő súllyal lép be a Dardzsiling felé zarándokló életébe a román Silviu. Bízgatást, megértést, vigaszt merít a szavaiból. „Valaki otthonról legyen az ember mellett! – mondja Silviu. – Még akkor is, ha nem beszél, az ember egy részecskét érez maga mellett az otthoni világból. Ezt nem tudja akárki megérteni. Ahhoz, hogy megértsd, sokáig távol kell lenni a hazától, egyedül a bajokkal, nehézségekkel, csak akkor tudod értékelni igazán egy társ jelenlétét.”

Egy fénykép kerül elő tárcájából: „Az új év alkalmával az egész család lefényképezte magát a télifa mellett, amelyre középen Silviu felnagyított képe volt téve. Ott állt a felesége, a két fia, a leánygyereke, és mosolyogtak. A fényképről Silviu visszamosolygott rájuk. Így várták az új évet, 1973-at Brassóban.” A szeretetnek ez a spontán, megejtően egyszerű, mély kinyilvánítása, a hozzátartozók jelenlétének ez a távolból is érzékelhető tudatosítása, elkíséri a vándort kitűzött céljához is.

Február 20-ának késő délutánján a kis szerpentinvonat befut vele a dardzsilingi állomásra „A levegő éles, de nem hideg, mint a nyári hónapokban a Fogarasi-hegység gerincén.” Nem megy ki mindjárt a sírhoz, érleli magában az élményt. A dardzsilingi nagy halottat csak másnap keresi fel, csak másnap lép be a temető kapuján, amikor már lélekben felkészült a találkozásra. A sír előtt áll. Körös-körül hegyek, északon, a háttérben a Himalája hófödte csúcsai. „Úgy éreztem, nemcsak magam vagyok, sokan állnak mögöttem, tömött soruk Európáig ér, és most látnak engem, minden mozdulatomat figyelik és irányítják.... percekig csak álltam és éreztem, amint könnyeim végigfolynak arcomon. A közel féléves kilátástalan bolyongás nehézségei, az ijesztő helyzetek miatt sokszor féltem, de soha sem sírtam, és most éreztem, nincs erő a lámban...”

Kezében ott szorongatja a Csomakőrösről hozott zacskónyi földet, amit kiszór és helyébe felszed egy maréknyit a dardzsilingi földből. „A magam szabta feladatok egyik felét teljesítettem.”

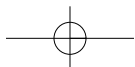
A sírás még egyszer feltör majd belőle, de ez már otthon lepi meg, feladatának teljesítése végén, amikor sokaktól kísérve belép a csomakőrösi kultúrott-honba, s néhány tétova szó után csak annyi ereje marad, hogy a dardzsilingi földet felmutassa.

Szép ez a napló, több pontján megrázó erejű olvasmány, egyáltalán nem csoda, hogy Németh László hunyó figyelmét az eset felkeltette.

1977 decemberében levelet kaptam Jakabos Ödöntől. A levél annak az európai és balkáni útnak az állomásairól adott vázlatos áttekintést, melynek során az Eötvös Kollégiumban tartott előadására is sor került. Sokszorosított példányát több helyre megküldte. Tartalmából idézek néhány sort.

„Titkos statisztika azok számára, akik esetleg tudni akarják,

1977. X. 5. Románia – Magyarország (1 nap) – Ausztria (1 nap) – Nyugatnémetország (16 nap) – Keletnémetország (11 nap) – Csehszlovákia (12 nap) – Magyarország (20 nap) – Jugoszlávia (7 nap) – Bulgária (2 nap) – Románia 1977. XII. 24. Összesen 70 nap.

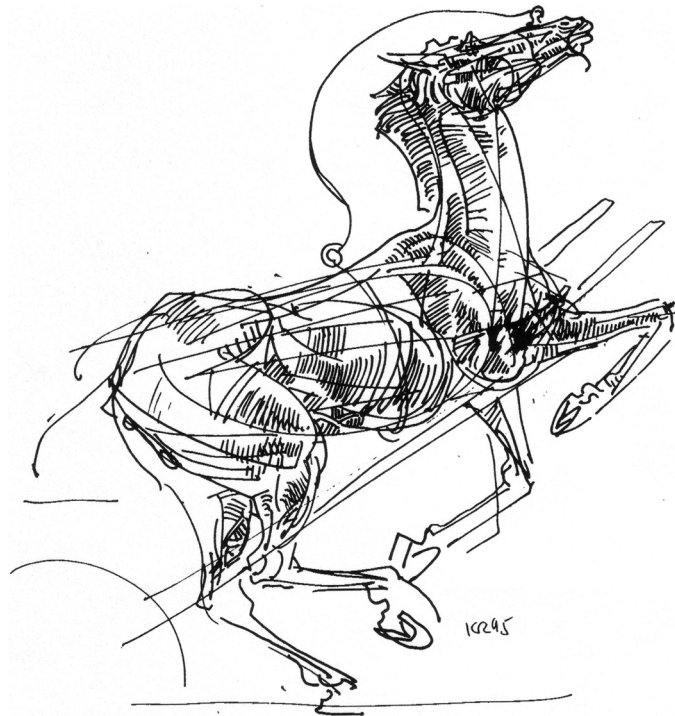

Felkerestem több mint 100 ismerőst és barátot. A cipőmet, hozzáértő barátaim megjavították Gottwaldovban (Csehszlovákia) és Szabadkán (Jugoszlávia), mert félős volt, hogy elhullatom, pedig ropogósan indultam benne. Ötször aludtam vonatban, mert éjjel utaztam, egyszer állomáson, mert nem utaztam, szállodában egyszer sem.

Tízszer mostak nekem baráti alapon, tizenkétszer fürödtem, hússzor borotválkoztam. (Utóbbiakkal nem nagyon dicsekedhetem, de hát így esett!) Útközben eldobtam két pár zoknit, egy zsebkendőt és egy inget, mint használhatatlanná vált fölös holmit....

Mindenért, mindenkinek ezúton is köszönetet mondok és elnézést kérek, ha helyenként és időnként fáradtnak látszotam. Az igazi fáradtság csak itthon ért utol, két napig lázasan feküdtem, (valószínűleg, mert Szófiától 12 órát fűtetlen kocsiban utaztam), de már jobban vagyok. Fényképeket utólag fogom postázni.

Fenti szöveg, csak barátaimnak és közeli ismerőseimnek van sokszorosítva: magyarul 40, németül 10, angolul 4, románul 3, olaszul 2, eszperantóul 4 példányban." Szűk két év van még hátra az életéből. Fulladó tüdővel, lázasan rendezte naplójegyzeteit. 1979. október 22-én, 39 évesen hal meg. Könyve, az *Indiai úti-napló, Kőrösi Csoma Sándor nyomában*, majd csak halála után négy évvel, 1983-ban lát napvilágot a Kriterion Könyvkiadónál. Gálfalvi Györgytől tudjuk, „temetéséről végrendeletében intézkedett, a kopjafát jó előre megrendelte, a gyászjelentésekhez a borítékot saját kezűleg címezte meg.”

König Róbert műve